

PLAGIATUL, PLAGIOMANIA ȘI DEONTOLOGIA*

Viorel Roș**

Abstract

The essay describes in a philosophic manner the notion of plagiarism and its relation with the deontology and scientifically research. The essay brings up to light examples of authors accuses of plagiarism in Romania and France and also the negative results for the authors that had been accused unjustly of plagiarism, the so-called the victims of plagiarism.

The essay underlines the fact that the value of works has nothing to do with originality and the value of works is not a requirement for protection. The law protects all the works without distinction: products of geniuses or simple spirits, long or short products, good or bad, moral or immoral. Copyright arises from the fact of creation and not of value.

Also, the essay presents the fact that dispositions of Law no. 8/1996 on copyright and related rights are not correlated with the ones describe in the Law no. 206/2004 on the good conduct in scientific research, which determine mentioning the sources of the ideas expose in a work.

The essay is not minted to administer justice, but to express the personal views of the author about the plagiarism and professional ethics.

Key words: plagiarism, deontology, scientifically research, creators, works, originality, reflections.

A scrie și a vorbi despre plagiat în România este o întreprindere nu dintre cele mai plăcute. Este chiar riscantă pentru că în orice ton ar fi abordat, subiectul deranjează în egală măsură și pe plagiatori și pe plagiomani. Pe primii, pentru că orice dezbateri pe tema plagiatului este privită ca un atac la persoană și provoacă plagiatorilor reacții dintre cele mai neașteptate. Pe cei din urmă, adică pe plagiomani, pentru că dacă vorbești ceva despre plagiat și ești moderat în ton, adică așa cum se cuvine să fii în orice împrejurare, iar nu doar în dezbaterile academice, înseamnă că îi aperi pe plagiatori și nu ești demn de respectul lor. Deontologia, etica în muncă și în viață, moderația sunt concepte necunoscute și unii și altora.

Mie mi s-a întâmplat să supăr și dintr-unii și dintr-alții. Cu vreun an în urmă cineva m-a anunțat că m-a adăugat pe lista inamicilor personali pentru că într-o împrejurare aș fi spus ceva despre opera lui. Nu conta că nu știam nici măcar că are „operă”, adică lucrări originale și suficient de

* Acest studiu a mai fost publicat în <http://juridice.ro/essentials/475/plagiatul-plagiomania-si-deontologia>.

** Prof. univ. dr., avocat coordonator al SPCA „Roș și asociații”, e-mail: viorelros@asdpi.ro

valoroase scrise de domnia sa și că nu vorbisem de opera sa necunoscută mie și de el niciodată. Important era doar ce știa cel căruia îi devenisem peste noapte, fără să comit nici un act de ostilitate, dușman. Adevărat, după ce mi-a notificat „inamiciția”, curios, i-am căutat „opera” și am și găsit-o (cu oarece greutate!). Pritocind apoi întâmplarea, mi-am dat seama că este și asta un mijloc de te face băgat în seamă.

Altcineva, un coleg purtător de robă de avocat, după ce m-a felicitat pentru „cea mai spumoasă prezentare” făcută cu ocazia unei conferințe internaționale care a avut loc la București (în aprilie 2016, în ajunul zilei mondiale a proprietății intelectuale din acest an), mi-a reproșat, politicos dar ferm, că aș fi fost îngăduitor cu plagiatorii pentru că nu am atins în conferința mea și subiectul tezelor de doctorat în privința cărora opinia publică a dat deja verdict de „plagiat”. I-am replicat că sunt teze despre care eu nu știam și nu știu nimic pentru că nu le-am citit. Iar dacă aș fi apucat totuși să le citesc, tot nu ar fi fost destul să le judec decât dacă ar fi din domeniul în care eu știu ceva, pentru că a judeca o teză de doctorat presupune să stăpânești bine domeniul tezei și să știi mai mult decât știe cel care a scris-o. Adică să ai autoritatea profesională (care o include, cred, și pe cea morală) de a judeca scrierile altuia în mod nepărtinitor și după niște criterii obiective. Nu aveam deci dreptul să vorbesc nimic despre teze necunoscute mie și necitite de mine! Și i-am mai spus că nu puteam trece nici peste faptul că am vorbit la o conferință cu participanți străini și barem în fața lor nu se cuvenea să ne nimicim unii pe alții. Și că nici să vorbești despre alții în lipsă și fără a-i asculta, nu se cuvine. Faptul că nici aprigul meu coleg (probabil că) nu le văzuse/citise nu conta (mă întreb de multe ori, câți dintre cei care vorbesc despre plagiatele unora sau ale altora, au citit lucrările despre care vorbesc!). Important era, pentru domnia sa, „fenomenul”. Despre care eu nu pot spune că nu există, cum nu pot nici să-l confirm a exista ca „fenomen”. Pot să spun doar că am citit că plagiatul există demult. După unii, chiar de la facerea lumii! Dar la fel de bine și de apăsător pot să spun că și plagiomania are istorie lungă și nu doar la noi și are între victimele ei autori de o superbă originalitate.

Nu pot (nimeni nu poate, asta e sigur!) asculta și citi tot ce se spune și se scrie în lumea noastră slobodă la gură și la tastatură. La data de 10 decembrie 1948, Adunarea Generală a ONU a adoptat Declarația Universală a Drepturilor Omului, care, în prin art. 19 și art. 27, a consacrat dreptul la liberă exprimare, libertate care o include și pe aceea de a avea opinii. Aceeași declarație a și calificat dreptul de autor ca drept al omului. Dar trebuie amintit că tot atunci și din motive care țineau de pericolul pierderii (prin declararea dreptului de autor ca drept al omului) din importanța sistemului de protecție prin „copyright” în comparație cu cel (pronunțat personalist) al sistemului Convenției de la Berna, dreptul publicului la cultură a fost trecut înaintea dreptului creatorilor. Adică

atotputernicii lumii de atunci și de acum au reușit și cu această ocazie să pună carul (dreptul publicului la cultură), înaintea boilor (a drepturilor creatorilor, fără de care, evident, nu poate exista cultură. Sau progres în cultură, arte științe, inovare).

De atunci, în toată lumea liberă, se poate scrie și spune orice. Sau aproape orice, pentru că vedem că tot mai mulți vor să bage pumnul în gura celor care cred că se pot exprima liber și fără grija cenzurii (mult mai perfidă decât cenzura comunistă, ori aceea a indexului bisericii catolice și din care știam ce nu avem voie să citim și să scriem¹). Unii ne dau lecții de ce se cuvine și ce nu se cuvine să spunem fără să le pese că statutul lor diplomatic, stabilit printr-o convenție internațională², le interzice să ne dea lecții. Cât privește pe legiuitorii noștri, aceștia fie n-au habar de amintita declarație și de obligațiile care derivă din ea, fie n-au coloană, fie nu-s atenți la vecini, adoptând legi care ar putea trimite pe aceia care se încapățânează să creadă că sunt liberi în convingeri și în dreptul de a se exprima, în pușcăriile noastre care au înspăimântat muribunda justiție a CEDO, dar nu și cea parte a justiției noastre care a transformat țara asta într-una de pușcăriași și pușcăriabili. Și îmi amintesc cu ce satisfacție rostea aceste cuvinte cu nici doi ani în urmă fostul nostru Președinte, care a „predat” în ultimele luni câteva bune lecții de drept penal, drept internațional și drept constituțional pentru tot norodul pe care l-a condus spre dezastrul de care îi este azi teamă, dar pe care l-a provocat spre a-și nimicii adversarii! O justiție care nu a avut în ultimii ani un cap, nu are demult un Consiliu Superior al Magistraturii (CSM) și are un ministru cu un picior la București și cu un altul la Bruxelles și pentru care „drepturile omului sunt un lux”, dovadă mai mult decât destulă pentru felul strâmb în care vede treburile dreptății fiind aberantele „legi” care se nasc din ministerul acesta urmărit parcă de un blestem. O justiție care, dacă vom tăcea la nesfârșit, nu va fi niciodată la fel ca aceea în care un țăran prusac, amenințat de regele lui că-i poate lua moara cu sila dacă nu i-o dă pe prețul oferit de el, îi putea răspunde acestuia liniștit: **„Da, dacă n-ar mai exista și judecători la Berlin!”**.

Constatăm, totuși, că de o vreme, în tot mai multe instanțe, sunt tot mai mulți judecătorii cu har și dar și care spun dreptul fără teamă, demonstrând

¹ *Index librorum prohibitorum et expurgatorum*, a cărei primă ediție a fost întocmită și publicată în anul 1559, index actualizat până în anul 1948 în nu mai puțin de 32 de ediții. Ultima lucrare adăugată în Index a fost „Viața lui Isus” a abatelui Jean Steinman. Între autorii ale căror opere au fost „indexate” se numără Dante Alighieri, Giovanni Boccaccio, Rabelais, Diderot, Balzac, Zola, A. France, A. Gide, Daniel Defoe, Th. Hobbes, J.P. Sartre, Baruch Spinoza, Arthur Schopenhauer, Friederich Nietzsche (pentru totalitatea lucrărilor lor), La Fontaine, Montesquieu, Voltaire, Jean Jacques Rousseau, Stendhal, Victor Hugo, Flaubert, Alexandre Dumas (atât tatăl, cât și fiul), Larousse, Erasmus, Spinoza, J. Locke, D. Hume, Jonathan Swift, Kant, Heine, George Sand, dar și teologi, precum Richard Simon și A. Loisy.

² Convenția de la Viena din 18 aprilie 1961 cu privire la relațiile diplomatice.

că declarațiile de parteneriat cu instituții netransparente făcute de unii capi (!!!) ai justiției și amenințarea străvezie la adresa judecătorilor a unor instituții și mai puțin transparente au avut efecte contrare celor așteptate de către cei care le-au lansat în spațiul public. Trebuie, cred, să ne rușinăm cu toții de faptul că atunci când judecătorii aveau cea mai mare nevoie de susținere, i-am lăsat aproape singuri.

În virtutea dreptului de a gândi și de a scrie suntem invadați de producții de tot felul și nu ne putem opune nici ca acestea să fie scrise și nici la publicarea lor, pentru că legea le protejează pe toate, indiferent de valoare și chiar neterminate. În alte cuvinte, toți au dreptul să scrie și să ne încante sau să ne agreseze cu scrierile lor, cu operele lor de tot felul. Nu toți ar trebui să o facă, dar e dreptul lor să scrie și să publice, iar noi nu-i putem opri. Convingerea că știm deși nu știm, că putem deși nu putem, că avem a spune ceva și de fapt nu avem nimic, ori că doar unii știu, pot și au a spune ceva este sămânța din care se naște dorința, orgoliul exprimării în public cu orice preț al unora care ar trebui să tacă. Ne putem opune, post factum, doar atunci când este cazul, denunțând furtul intelectual.

Trebuie, desigur, să observăm că în lipsă de onoare și/sau de titluri nobiliare, titlul de „doctor” atrage mult și pe mulți, pentru că pare a conferi o aură de om citit, de studios, de om preocupat de științe, de om care, demonstrând în fața unei comisii de universitari care respectă și se respectă (așa ar trebui să fie toți) că este pregătit și serios, există toate motivele spre a fi acceptat ca atare și de mulțime. Mulțime care nu ar trebui însă niciodată înșelată și care are dreptul să se revolte dacă este păcălită.

Cei mai păgubiți de plaga urâtă a plagiatului și a plagiomaniei sunt însă aceia care și-au obținut titlurile (doctori, profesori, de conducători de doctorat) prin trudă multă și prin lucrări originale, pentru că au devenit și ei fără de vină și fără de voie, actori într-un spectacol de „*comedia dell'arte*”, în care cuvântul „*dottore*” era, precum bine se știe, luat în derâdere și devenise sinonim pentru șarlatanie și impostură.

Există și o categorie mai aparte de creatori. Unii dintre aceia care se cred nu doar părinți ai operei scrise de ei ci și stăpânii absoluți ai domeniului în care au scris. Aceștia, în loc să facă școală în jurul lor, așa cum ar fi firesc, așază prăpăstii între ei și ceilalți, neînțelegând că a scrie cărți dintre acelea folositoare și peste vremuri, înseamnă a dăruia celor pentru care scrii din înțelepciunea, experiența și cunoștințele dobândite, pentru că nimeni nu scrie și nu poate scrie doar pentru el. Există o datorie a celor care știu: să dea și să transmită mai departe ce au învățat. Nu e doar meritul lor că știu ce știu, mi-a spus odată profesorul Viorel Mihai Ciobanu, care avea un respect atât de profund pentru profesorul său, Savelly Zilberstein încât a refuzat să fie conducător de doctorate atât timp cât profesorul și mentorul său a fost el însuși îndrumător. Dar am mai găsit undeva, ceva asemănător celor spuse de profesorul Ciobanu, într-o carte de

istorie. Conform autorului cărții din care citez și care este plină și de informații interesante despre istoria proprietății intelectuale, Confucius, a spus că „*măreția discipolului vine din capacitatea sa de a interpreta și transmite înțelepciunea celor din vechime și prin aceștia, înțelepciunea zeilor*”³. Sunt însă prea mulți care nu știu că nu știu! Amintesc una dintre spusele celebrului matematician român, inventator al circuitelor electronice tristabile și considerat părintele informaticii românești, Grigore Moisil: „oamenii se împart în 1) cei care știu că știu, 2) cei care nu știu că știu, 3) cei care știu că nu știu și 4) cei care nu știu că nu știu. Periculoși sunt aceștia din urmă!”.

Sunt și dintre aceia care cred că au scris și spus în opera lor tot ce se putea scrie și spune și că este exclus ca alții să poată adăuga ceva semnificativ. Care cred că au epuizat subiectul pentru totdeauna și că doar ei sunt originali, ceilalți fiind doar niște bieți și nedemni de respect copişti. Care sunt convinși că opera lor este capitală, că în afara ei nu mai poate fi nimic însemnat. Mi-e teamă însă că dintr-un sentiment de exacerbare a propriei valori și dintr-un fel de orgoliu al unicității și al credinței că am scris ca nimeni altul se naște (în unii dintre noi) și adversitatea față de ceea ce scriu alții. Sau poate invidia! Sentiment care ne face să reacționăm cu o violență stupefiantă și care ne transformă în plagiomani, în oameni care văd în jurul lor doar plagiatori și plagate!

Am aflat acest lucru cu mult înainte de a-l citi pe Jean-Luc Hennig, care își începe „Apologia plagiatului” astfel: „*nu puțini scriitori au visat, la un moment dat să scrie acea carte totală și ultimativă, care să facă inutil tot ce s-a scris vreodată în istoria literaturii universale. Atâta doar că o astfel de carte ar trebui să conțină în sine toate cărțile lumii deodată. (...) Așa se explică superlativul „Cartea cărților” folosit pentru Biblie (am putea adăuga noi că și musulmanii spun la fel despre Coranul lor) și tot așa trebuie să-i fi venit lui Northrop Frye⁴ ideea că Biblia este arhitextul întregii culturi universale*”⁵. Și am înțeles, citind pe Hennig, de ce amintitul de el Donat, specialist în gramatică latină și preceptor al lui Ieronim, se considera îndreptățit să țipe mâniat: „*să piară, să piară toți cei care înaintea noastră ne-au imitat*”⁶.

³ B. Dumitru T. Boreschievici, *Interferențe*, vol. II, *Fragmente din istoria protecției proprietății industriale*, Editura OSIM, București, 2009, p. 16.

⁴ Herman Northrop Frye (1912-1991) este considerat „cel mai important cercetător al literaturii apusene”. Lucrarea sa „Anatomia criticii” (*Anatomy of Criticism*), scrisă în anul 1957, a fost tradusă în limba română de Domnica Sterian și Mihai Spărișu și publicată în anul 1972 în Editura Univers.

⁵ Hennig Jean-Luc, *Apologia plagiatului*, Grupul editorial Art, 2009, p. 5. Traducere de Mădălin Roșioru. Lucrarea „Apologie de plagiat” a fost publicată în anul 1997, Editions Gallimard, Paris.

⁶ Hennig, *op. cit.*, p. 39.